

איסור 'ייחוד' עם כסף

1. הלכה פסוקה היא ברמב"ם (הלכות תשובה פרק ז' הלכה ג') כי על האדם לשוב בתשובה לא רק מעבירות אלא גם ממידות רעות ובהן מידת הנהנתנות ("רדיפת הממון והכבוד ורדיפת המאכלות"), ואדרבה קשה יותר לתקן פגם זה, שכן "מי ששקוע בהם קשה לו לפרוש מהם". רבי נחמן מברסלב תיאר בסיפורי המעשיות מדינה אחת, ששקעה בתאוות ממון כל כך, עד שמי שלא היה לו ממון לא נחשב בעיניהם לאדם. ומאידך, ככל שהיה אחד מהם עשיר יותר, נחשב בעיניהם למלאך ושרף, ואפילו "אלוה". בהמשך הסיפור מסופר, על בעל התפילה שרצה להוציאם מתאוותם לממון, נענה לו גיבור אחד ששמע מהמלך, "שמכל התאוות, אפשר להוציא את מי שנפל לתוכם. אך מי שנופל לתאוה זו של ממון, אי אפשר בשום אופן להוציאו משם"<sup>1</sup>.
2. בתוך תאוות הממון התייחד מקום מיוחד של גנאי וטומאה לשוחד. ה"חזון איש" בספרו "אמונה ובטחון" (פרק ג' סוף סעיף ל') מבהיר כי לשוחד יש תכונה מיוחדת של השחתת האדם, ועל אף שהתורה לא אסרה על האדם להורות לעצמו הלכה בנושאים שיש לו בהם נגיעה אישית (כגון בהלכות טריפות ובהלכות נידה ואף בהלכות ממונות "עביד איניש דינא לנפשיה") הרי שהשוחד הוא גנאי מוחלט, שהתורה תיעבה אותו, שכן הקב"ה הסתכל בתורה ועל פיה יצר את עולמו, וממילא "טבע בשוחד כח טומאה שיש בו כדי לעוות ולסלף, לטמטם את הלב ולרדם את הבינה, להנעים בפי הדיין לזכות את משחדו".
3. הרמ"א בחושן משפט סוף סימן ל"ז השווה בין איש ציבור לבין דיין ופסק: "טובי הקהל הממונים לעסוק בצרכי רבים או יחידים הרי הם כדיונים ואסורים להושיב ביניהם מי שפסול לדון משום רשעה". בספר "ערוך השולחן" (חו"מ ט' א') פסק על כן כי: "לאו דווקא דיין אסור בקבלת שוחד, אלא אפילו כל הממונים וכל העוסקים בצרכי ציבור, אף שאין דיניהם דין תורה, ואסורים להטות העניין בשביל אהבה או שנאה, וכל שכן ע"י לקיחת שוחד"<sup>2</sup>. בשו"ת "חתם סופר" חלק ה' סימן ק"ס כתב אודות מקרה של טובי קהל שהתכנסו לבחור את רב העיר, והתברר כי היו מהם שנטלו שוחד כסף כדי לבחור במועמד מסוים. ה"חתם סופר" פסק כי המינוי של הרב בטל ויתירה מכך, "אותם המקבלים שוחד לא יבואו לתוך האסיפה (הבחרת) אפילו אחרי שהחזירו השוחד וחזרו בתשובה וקיבלו עליהם בשבועה שלא יקבלו יותר שוחד לעולם, מכל מקום במינוי זה פסולים הם לדון, מכיוון שהתקרבה דעתם אצל המועמד שעבורו ניתן שוחד, לא יוכלו לחזור בהם, והרי הם נוגעים בדבר לעולם".
- כיצד תילחם החברה בעבירות שחיתות ושוחד, שיצרו של אדם כה חזק בהם? האם ניתן לשנות את הטבע האנושי?
4. הגמרא במסכת סוטה (דף ג' עמ' א') תמחה כיצד קורה כי האדם, שהינו בחיר הבריא, צלם אלוקים, מתפתה לחטוא בחטא שיצור תבוני בעל שליטה עצמית היה נמנע ממנו? ותשובת הגמרא היא "אין אדם חוטא אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות". נמצא לכאורה כי לאדם יש רגעי חולשה

<sup>1</sup> הטעם לכך נובע בין השאר מכך שבשאר התאוות אדם מתבייש, ואילו בתאוות הממון אין הוא מתבייש. ר' ביאור "פרפראות לחכמה", על ליקוטי מוהר"ן ח"ב, תורה א'.

<sup>2</sup> ור' מאמרו של הרב אברהם צבי שינפילד, נתינת שוחד לעובד ציבור, תחומין ה' 332.

שבהם יצרו חזקים ממנו. מקשה הרב חיים שמואלביץ' ("שיחות מוסר" מאמר כ"א) אם כן, מדוע מאשימים את האדם בחטאיו? הרי הוא אנוס, ומשול למי שנפל לבור לאחר שרוח דחפה אותו? ותשובתו היא, כי מי שאינו קרוב לבור פתוח, לא יפול לתוכו גם אם נושבת רוח חזקה. האדם אינו יכול למנוע את הרוח. גם לא את רוח השטות. אבל, הוא אמור לוודא כי מלכתחילה יתרחק ממצב של ניסיון.

בדומה לכך מצינו במסכת קידושין (דף כ"א ע"ב) כי התורה התירה אשת יפת תואר ליוצא למלחמה, שכן בלא ההיתר המסויג תישחת הארץ לחלוטין. "לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, מוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות שחוטות ואל יאכלו בשר תמותות נבילות". נשאלת השאלה: האם עולה על הדעת להתיר דברים רק מכיוון שהניסיון בהם גדול? סוגיה זו הסביר הרב יחזקאל אברמסקי<sup>3</sup> באומרו, כי הדרך לעמוד בניסיון, היא ע"י כך שאדם לא יגיע למצב של ניסיון מלכתחילה. כך עשה יוסף שנס מפני אשת פוטיפר. צדקותו התבטאה בכך שהוא לא סמך על עצמו. ממילא, במצב של מלחמה שבו אסור לחייל לנוס משדה הקרב והניסיון בלתי נמנע, לא היה מנוס מהיתר של אשת יפת תואר. נמצאנו למדים כי הדרך להתמודד עם יצרים אנושיים היא ע"י מניעת מצב של ניסיון.

5. דברים אלו נכונים במיוחד לגבי כספי ציבור. הרב ישראל מסלנט נכנס לחדרו של עשיר אחד שישב ליד השולחן וספר כסף. לפתע נקרא העשיר לצאת מהחדר לדבר דחוף. מיד יצא גם הרב ישראל מסלנט, ומשנשאל לפשר הדבר הסביר: "יש איסור של יחוד עם אישה, וכתוב שרוב בני האדם נכשלים בגזל ומיעוט נכשלים בעריות. ובכן, אם על עריות אמרו חז"ל שיש איסור של יחוד, הרי שעל כסף - בוודאי ובוודאי שקיים איסור של יחוד"<sup>4</sup>. חז"ל קבעו את הייחוד כאיסור בפני עצמו, כדי למנוע מצבי ניסיון. וכשם שביחס לאיסור יחוד הכלל הוא שנחוצה נוכחות של מי שמתביישים לחטוא בנוכחותו, כך ראוי לנהוג ביחס לדיני ממונות.

6. למעשה, הדברים עתיקים הם כימי עולם, וכבר במסכת בבא בתרא דף ח' ע"ב ב' מצינו "תנו רבנן, קופה של צדקה נגבית בשניים ומתחלקת בשלושה" ללמדך כי אדם אינו אמור להיות עם כסף ציבורי לבד. כמו כן מצינו במשנה שקלים פרק ג' משנה ב': "אין התורם נכנס (ללשכת השקלים בבית המקדש) לא בפרגוד חפות (בגד שיש לו ביטנה שניתן להטמין בה שקלים) ולא במנעל ולא בסנדל ולא בתפילין ולא בקמיע (שלא יחשדו שגנב שקלים והחביאם שם) שמא יעני ויאמרו מעוון הלשכה העני (מפני שמעל בכספי הלשכה) או שמא יעשיר ויאמרו מתרומת הלשכה העשיר, לפי שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שצריך לצאת ידי המקום שנאמר (במדבר ל"ב) 'והייתם נקיים מה' ומישראל' ואומר (משלי ג') 'ומצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם'". יתירה מכך, אפילו משה רבנו מנה בפרשת "פקודי" את כל אשר נעשה בכספי תרומת המשכן כדי שלא יתעורר חשד<sup>5</sup>.

7. הנה כי כן, את האופי האנושי וחולשותיו אי אפשר לשנות, אבל תפקידנו הוא להימנע ממצבים של ניסיון. הדרך להימנע משחיתות ציבורית היא ע"י התקנת איסור "יחוד" על אדם כך שלא יהיה נגיש לכספים לבדו ולא ישים כספי ציבור בכליו, אלא יקבל כספי ציבור בנוכחות אנשים נוספים, יחלק

<sup>3</sup> הדברים מובאים ע"י הרב שמשון דוד פינקוס ב"תפארת שמשון" על במדבר, הפטרה לפרשת נשא, עמ' נ'.

<sup>4</sup> הרב שלמה לוונשטיין, ומתוך האור, על פרשת "חיי שרה", בראשית עמ' פ"ד.

<sup>5</sup> מדרש שמות רבה, פרשה נ"א.

אותם בנוכחות אחרים ויערך רישום מדויק ושקוף של כל מה שנגבה וכל מה שחולק. רק כך יהיה  
מחננו טהור.